

Chapter: 9

Q.1 योग्य जोड्या जुळवा.

4

1

'अ' गट	'ब' गट
i. ट्रान्स अँमेझॉलियन मार्ग	अ. पर्यटन स्थल
ii. रस्ते वाहतूक	ब. भारतीय रेल्वे स्थानक
iii. रिओ दी जनेरिओ	क. सुवर्ण चतुर्भुजा महामार्ग
iv. मनमाड	ड. प्रमुख रस्ते मार्ग
	ई. ४०° पश्चिम रेखावृत्त

Ans

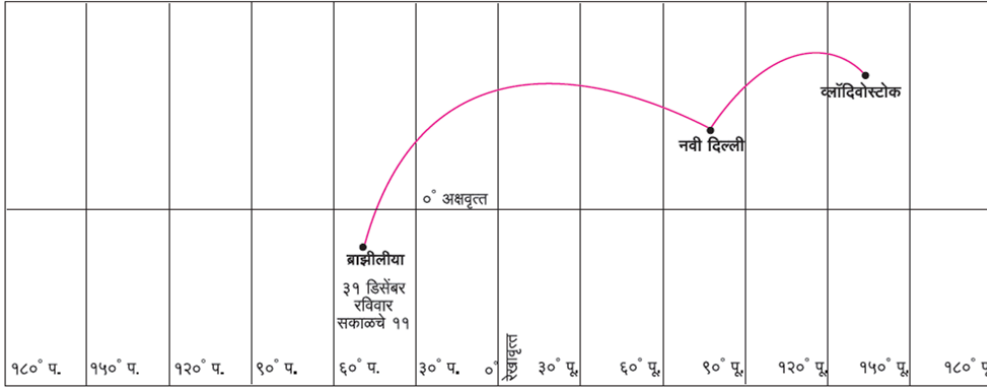
'अ' गट	'ब' गट
i. ट्रान्स अँमेझॉलियन मार्ग	प्रमुख रस्ते मार्ग
ii. रस्ते वाहतूक	सुवर्ण चतुर्भुजा महामार्ग
iii. रिओ दी जनेरिओ	४०° पश्चिम रेखावृत्त
iv. मनमाड	भारतीय रेल्वे स्थानक

Q.2 एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

1

1

खालील आकृतीमध्ये ब्राझिलियातून ३१ डिसेंबरच्या सकाळी ११ वाजता विमान निघाले आहे. हे विमान ०° रेखावृत्त ओलांडून नवी दिल्लीमार्गे व्लाॅदिवोस्टॉक क याठिकाणी जाणार आहे. ज्या वेळेस विमान निघाले त्या वेळेस नवी दिल्ली आणि व्लाॅदिवोस्टॉक येथील स्थानिकवेळ, दिवस व तारीख काय असेल ते सांगा.

Ans ब्राझिलियातून नवी दिल्ली आणि व्लाॅदिवोस्टॉक येथील स्थानिकवेळ, दिवस व तारीख

शहर	स्थानिकवेळ	दिवस	तारीख
ब्राझिलिया	सकाळी ११ वाजता	सोमवार	३१ डिसेंबरच्या
दिल्ली	संध्याकाळी ७.३० वाजता	सोमवार	1st January
व्लाॅदिवोस्टॉक	रात्री २ वाजता	मंगळवार	2nd January

Q.3 फरक स्पष्ट करा.

6

1

ब्राझीलमधील संदेशवाहन आणि भारतमधील संदेशवाहन फरक स्पष्ट करा.

Ans	ब्राझीलमधील संदेशवाहन	भारतमधील संदेशवाहन
	i. ब्राझीलमधील दूरसंचार सेवा अतिशय विकसित व कार्यक्षम आहे.	i. भारतात दूरसंचार उद्योग हे अतिवेगाने वाढणारे क्षेत्र आहे.
	ii. ब्राझीलमधील दक्षिणमध्य भागात दूरसंचार सेवेच्या पायाभूत सुविधा अतिशय आधुनिक आहेत.	ii. डिजिटल साधनांच्या वाढत्या प्रभावामुळे हे क्षेत्र भारतात अधिक वेगाने विस्तारित आहे.

2 अ‍ॅमेझॉन नदी आणि गंगा नदी फरक स्पष्ट करा.

Ans	अ‍ॅमेझॉन नदी	गंगा नदी
	i. अ‍ॅमेझॉन ही जगातील सर्वात लांब नदी आहे.	i. गंगा ही भारतातील सर्वात लांब नदी आहे.
	ii. ब्राझीलमध्ये चांगल्या वाहतूक आणि लोकांच्या वापरासाठी अ‍ॅमेझॉन नदी उपयुक्त आहे.	ii. गंगा नदीचा वापर प्रामुख्याने प्रवाशांच्या वाहतूकीसाठी केला जातो.
	iii. अ‍ॅमेझॉन नदीचा वापर प्रामुख्याने व्यापारी कारणांसाठी केला जातो.	iii. गंगा नदीचा वापर व्यावसायासाठी केला जात नाही.

3 भारतीय प्रमाणवेळ आणि ब्राझीलची प्रमाणवेळ फरक स्पष्ट करा.

Ans	भारतीय प्रमाणवेळ	ब्राझीलची प्रमाणवेळ
	i. आय.एस.टी चे संक्षिप्त रूप भारतीय प्रमाणवेळ हे आहे.	i. बी.एम.टी चे संक्षिप्त रूप ब्राझीलची प्रमाणवेळ हे आहे.
	ii. भारतात एकच प्रमाण वेळ मानली जाते.	ii. ब्राझीलमध्ये एकूण चार प्रमाण वेळा मानल्या जातात. परंतु ग्रीनिच प्रमाण वेळ ही अधिकृत आहे.
	iii. भारतीय प्रमाणवेळ ही ग्रीनिच प्रमाणवेळेच्या 5 तास 30 मिनिटे पुढे आहे.	iii. ब्राझील प्रमाण वेळ ही ग्रीनिच प्रमाणवेळेच्या तीन तास मागे आहे.

Q.4 चूक की बरोबर सांगा व चुकीची विधाने दुरुस्त करा.

1 पर्यटन हा अदृश्य स्वरूपाचा व्यापार आहे.

Ans बरोबर.

पर्यटन हा तृतीयक स्वरूपाचा व्यवसाय आहे. पर्यटन व्यवसायात दृश्य स्वरूपातील वस्तूंची खरेदी-विक्री न होता अदृश्य स्वरूपातील सेवांची खरेदी-विक्री न होता अदृश्य स्वरूपातील सेवांची खरेदी-विक्री होते.

2 भारतात पर्यटन व्यवसायाचा विकास नव्यानेच सुरू झाला आहे.

Ans बरोबर.

भारतात फार पूर्वीपासून पर्यटन व्यवसायात लोक गुंतलेले असूनही आधुनिक काळात पर्यटन व्यवसायाकडे नव्याने व्यावसायिक दृष्टिकोनातून पाहिले जात आहे. सदयःस्थितीत विविध पर्यटन प्रकार, पर्यटकांना देण्यात येणाऱ्या सोयीसुविधा इत्यादी बाबतीत मोठ्या प्रमाणावर वाढ होत आहे.

3 देशातील वाहतूक मार्गांचा विकास हा देशाच्या विकासाचा एक निर्देशांक आहे.

Ans बरोबर.

देशाचा विकास अधिक असल्यास देशात वाहतूक मार्गांचे दाट, विकसित व कार्यक्षम जाले आढळते. याउलट, देशाचा विकास कमी असल्यास देशात वाहतूक मार्गांचे विरळ, अविकसित व अकार्यक्षम जाले आढळते. म्हणजेच, एखाद्या देशातील वाहतूक मार्गांच्या विकासावरून त्या देशाच्या विकासाचा अंदाज बांधता येतो.

4 भारतातील नैसर्गिक विविधतेमुळे पर्यटन व्यवसायाचे भविष्य उज्वल आहे.

Ans बरोबर.

भारतातील नैसर्गिक विविधतेमुळे भारतातील विविध भागांतील व परदेशांतील अनेक पर्यटक भारतात पर्यटनासाठी येतात व त्यामुळे पर्यटन व्यवसायाच्या व पर्यटन व्यवसायाशी संबंधित इतर अनेक व्यवसायांच्या विकासास मिळते.

5 ब्राझील देशाची वेळ भारतीय वेळेच्या पुढे आहे.

Ans चूक.

ब्राझील देशाची वेळ भारतीय वेळेच्या ८ तास ३० मिनिटे मागे आहे. भारत आंतराष्ट्रीय वाररेषेच्या पूर्वेकडे आहे व भारताची प्रमाणवेळ ही ग्रीनिच वेळेच्या ५ तास ३० मिनिटे पुढे आहे. ब्राझील आंतराष्ट्रीय वाररेषेच्या पश्चिमेकडे आहे व ब्राझीलची अधिकृत प्रमाणवेळ

Q.5 भौगोलिक कारणे लिहा.

12

1 आंतरराष्ट्रीय व्यापारासाठी सागरी मार्गावर अवलंबून राहावे लागते.

- Ans** i. जलमार्ग हा वाहतूकीचा सर्वात स्वस्त मार्ग आहे.
ii. दूर अंतरावरच्या देशांशी आंतरराष्ट्रीय व्यापार या द्वारे केले जाते.
iii. अवजड यंत्र, अवजड माल यांचे जहाजाद्वारे सहजरीत्या वाहतूक करता येते.

2 देशाच्या सर्वांगीण विकासासाठी वाहतूक मार्गाचा विकास उपयुक्त ठरतो.

- Ans** i. वाहतूकीचे घनदाट आणि कार्यक्षम जाळे हे देशाच्या प्रगतीचे निर्देशांक आहेत.
ii. वाहतूकीमुळे अंतर्गत आणि बहिर्गत व्यापार चालतो.
iii. अर्थव्यवस्थेच्या वाढीसाठी राष्ट्रीय संसाधने कौशल्य पूर्ण कामगारांच्या गतीशीलतेसाठी आणि बाजारातील वैविध्यता यांना वाहतूकीमुळे प्रोत्साहन मिळते.
iv. वाहतूकीमुळे ग्रामीण आणि शहरी भाग जोडले जातात.
v. वाहतूक ही नैसर्गिक आपत्तीत मदत पुरविण्यासाठी व बचाव कार्य करण्यासाठी अत्यंत उपयुक्त ठरते.

3 उत्तर भारतीय मैदानी प्रदेशात लोहमार्गाचे जाळे विकसित झाले आहेत.

- Ans** i. उत्तर भारतीय मैदानी प्रदेश हा व्यापक विस्तारीत सपाट प्रदेश आहे.
ii. येथे लोकसंख्येची घनता जास्त आहे.
iii. तसेच हा प्रदेश अनेक उद्योगधंदे आणि शेती संसाधनांचे महेरघर आहे.

4 ब्राझीलमध्ये जलमार्गाचा विकास झालेला नाही.

- Ans** i. ब्राझीलमध्ये 60% मालवाहतूक ही रस्ते मार्गांनी केली जाते, जलमार्ग हे कमी प्रमाणात वापरले जातात.
ii. तसेच सरकारी धोरणानुसार इंधनाच्या किंमती कमी आहेत आणि रस्ते वाहतूकीचा आकर्षक माध्यम आहे.
iii. ब्राझीलमध्ये अनेक पठारी नद्या असून तेथे धबधबे आहेत.

Q.6 सविस्तर उत्तरे लिहा.

24

1 आधुनिक संदेशवहन थोडक्यात स्पष्ट करा.

- Ans** i. इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांच्या प्रचारांमुळे दूरसंचार उद्योग हे अतिवगाने वाढणारे क्षेत्र बनले आहे.
ii. माहिती तंत्रज्ञान आणि संदेशवहनाच्या युगात संगणक, भ्रमणध्वनी इंटरनेट अशा डिजिटल साधनांच्या वाढत्या प्रभावामुळे हे क्षेत्र अधिक विस्तारत आहे.
iii. स्मार्ट फोन आणि भ्रमणध्वनी ही गरज बनली आहे.
iv. संदेशवहनाचा विस्तार करण्यासाठी देश त्यांचे स्वदेशी उपग्रह सोडत आहेत.
v. आधुनिक संदेशवहन माध्यमांनी जगाला लहान केले आहे त्यामुळे ज्ञान, तंत्रज्ञान संस्कृती आणि व्यापार यांची देवाण घेवाण होऊन व्यापाराचे जागतिकीकरण झाले आहे.

2 प्राकृतिक रचना आणि अंतर्गत जलवाहतूक स्पष्ट करा.

- Ans** i. प्राकृतिक रचना आणि अंतर्गत जलवाहतूक हे सहसंबंधित आहेत.
ii. अंतर्गत जल वाहतूक मोठ्या नद्यांमध्ये चालते.
iii. पर्वतीय परदेशातील नद्या तसेच येथे दलदलयुक्त जमीन व आराची जमीन आहे आशा ठिकाणी जलवाहतूक करणे कठीण अस्ते.
iv. जर नदी पर्वतीय प्रदेशात वाहत असेल आणि तेथे धबधबे असतील तर नदीचा वापर करणे कठीण जाते.
v. जेथे नद्या सपाट प्रदेशात वाहतात आणि जमीनीचा उतारा समान्य आहे तेथेच फक्त जलवाहतूक शक्य आहे.
vi. जर नदी 200 ते 300 मीटर खोल असेल तरच व्यापारी हेतूसाठी अंतर्गत जल वाहतूकीचा वापर करता येतो उदा. अँमेझॉन नदी अशा नद्यांचा जास्तीत जास्त वापर करता येतो.

3 ब्राझीलमध्ये पर्यावरणसुद्धी पर्यटनाचा अधिक विकास केला जातो आहे?

- Ans** i. ब्राझील जगातील क्षेत्रफळाच्यादृष्टीने 5 व्या क्रमांकाचा देश आहे. तसेच ते नैसर्गिक व सांस्कृतिक सौंदर्याचे प्रेरक आहे.
ii. 70% पेक्षा जास्त विविध प्रकारचे प्राणी व पक्षी तसेच विविध उद्याने आहेत.
iii. पांढ-या वाळूच्या पुळणी, आकर्षक व स्वच्छ सागरी किनारे, निसर्गरम्य बेटे, अँमेझॉन खो-यातील घनदाट अरण्ये ब्राझीलमध्ये आहेत.
iv. म्हणून ब्राझीलमध्ये पर्यावरणसुद्धी पर्यटनाचा अधिक विकास केला जात आहे.

4 ब्राझीलमधील कोणते घटक पर्यटकांना अधिक आकर्षक करतात.

- Ans** i. पांढ-या वाळूची पुळणी.
ii. आकर्षक व स्वच्छ सागरी किनारे.
iii. निसर्गरम्य बेटे.
iv. अँमेझॉन खेळातील घनदाट अरण्ये.
v. विविध प्रकारचे प्राणी व पक्षी.

vi. विविध उदयाने. इ. घटक पर्यटकांना ब्राझीलकडे आकर्षित करतात.

5 प्रमाणवेळेची उपयोगिता थोडक्यात स्पष्ट करा.

- Ans** i. प्रमाणवेळ ही लोहमार्ग व हवाईमार्ग यांसारख्या वाहतूकीसाठी एकाच वेळापत्रकाचे आयोजन करण्यासाठी मदत करते हे तिचे मुख्य उपयोगिता आहे.
- ii. देशांतर्गत व परदेशात एका ठिकाणाहून दुस-या ठिकाणी प्रवास करण्यासाठी प्रमाणवेळ लोकांना मदत करते.
- iii. व्यवसाय आणि व्यापार हे सुद्धा एखाद्या ठिकाणच्या प्रमाणवेळेनुसार केले जातात.
- iv. देशामधील कमी सुरळीत चालण्यासाठी प्रमाणवेळ मंदत करते.

6 भारतातील हवाई वाहतूक थोडक्यात स्पष्ट करा.

- Ans** i. भारतातील हवाई वाहतूकीचा अधिक विकास झालेला असून अंतर्गत हवाई वाहतूकीचा वापर वाढला आहे.
- ii. अधिकाधिक शहरे व पर्यटन केंद्र हवाई मार्गाने जोडलेली आहेत.
- iii. भारतातील हवाई वाहतूकीचा वापर वाढला आहे कारण दूर अंतर वेगाने पार करण्यासाठी आणि वेळ वाचण्यासाठी हवाई वाहतूक उपयुक्त आहे.
- iv. जागतिक बाजारात भारताचे विमान चालविण्याचे प्रमाण अधिक आहे.
- v. अनेक परदेशी हवाई कंपन्या या भारतीय विमान कंपन्या बरोबर सहकार्य तर करतच आहेत परंतु स्पर्धाही करत आहेत.
- vi. कारण अनेक विमान कंपन्या बाजारात उतरल्या असून त्या कमी भाड्यामध्ये सामान्य लोकांसाठी हवाई सवैधा वापर लवचिक करत आहेत.

